Ikäinstituutin/Päivi Topon asiantuntijalausunto Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+29/2019

Asia: VNS 2/2019 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020—2023
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/VNS+2/2019

TEEMA: Omaishoidon, kotihoidon ja perhepalvelujen kehittäminen

Aika 24.10.2019

Kiitämme tilaisuudesta esittää asiantuntijalausunto yllämainitusta hallituksen esityksestä ja selonteosta.

Kiinnitämme huomiomme omaishoidon, kotihoidon ja perhepalveluiden kehittämisessä toimintakyvyn ja terveyden edistämisen mahdollisuuksiin. Ikäinstituutin tehtävänä on edistää iäkkäiden toimintakykyisyyttä ja osallisuutta. Pohdimme myös nyt esitettyjen suhteessa tarpeeseen varsin niukkojen määrärahojen kohdentamista niin, että niillä saataisiin mahdollisimman paljon tuotettua hyvinvointia.

Budjetissa esitetään 2 M kertaluontoinen erä kotihoidon kehittämishankkeeseen ja 5 M määräraha kotihoidon resurssien riittävyyteen ja omaishoidon kehittämiseen. Myös perhehoitoa kerrotaan kehitettävän. Esitykset ovat erittäin tarpeellisia ja kannatettavia, vaikka suhteellisen pieniä. Asiakirjoissa ei kuvata miten määrärahat on tarkoitus käyttää.

Iäkkäiden määrän kasvaa edelleen nopeasti. Syntyvyys on ollut pitkään matalalla ja on jopa kuntia, joissa ei vuonna 2019 ole syntynyt lapsia. Koko yhteiskunnan toiminnan kannalta iäkkäiden toimintakyky ja mahdollisuudet itsenäiseen elämään toimintakyvyn heikkenemisestä huolimatta on tärkeämpää kuin koskaan ennen.

On ilahduttavaa, että iäkkäiden toimintakyvyn edistämiseen on suunnattu rahoitusta budjetin eri kohdissa (mm. liikkuvan elämäntavan edistäminen, asuinympäristöjen muokkaaminen toimintakyvyn ongelmien kanssa elävien iäkkäiden tarpeita vastaaviksi, liikuntapoliittisen selonteon toimeenpano). On tärkeää, että näitä eri toimia pystytään yhdistelemään toimiviksi kokonaisuuksiksi eikä niukkoja resursseja kulu pistemäisten toimien hallinnollisiin järjestelyihin. Järjestöillä on pitkä kokemus iäkkäiden terveyden edistämisestä, joissa usein toimintaa vetävät

iäkkäät vapaaehtoiset. Samoin on lukuisia toimivia malleja, joita toteuttavat järjestöt ja kunnat yhdessä.

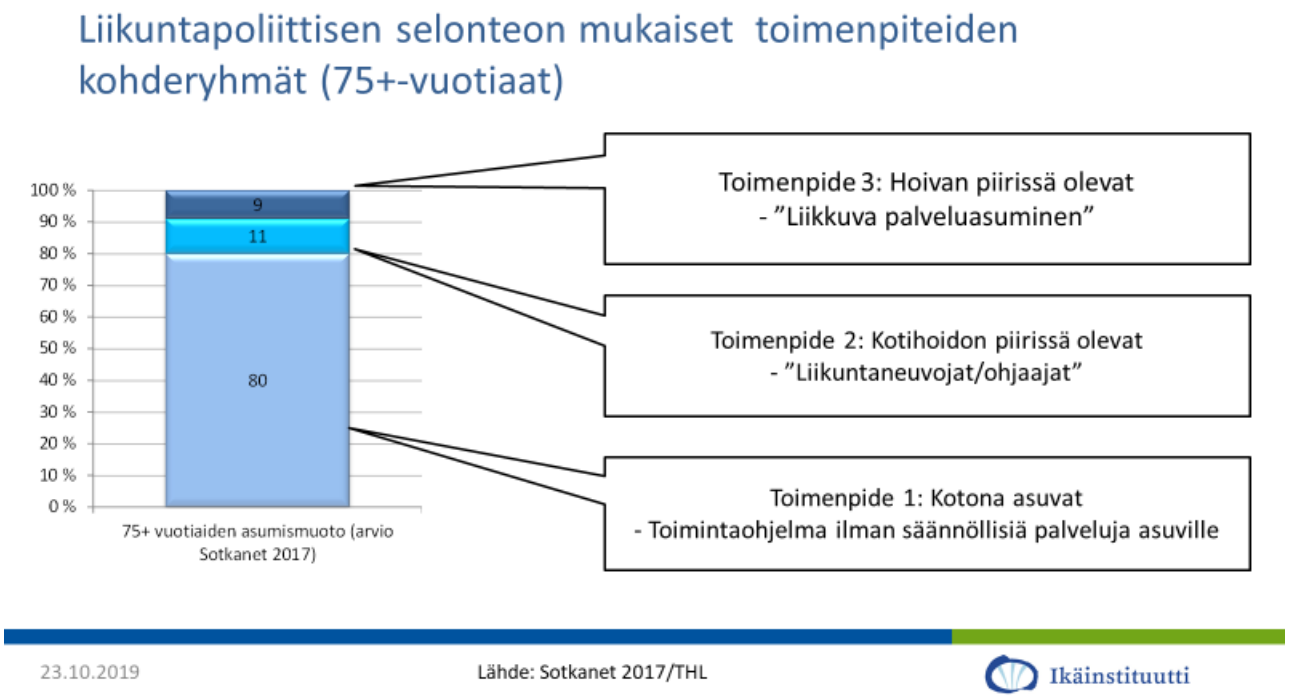

Nyt budjetissa mainittu valtakunnallinen, yli ministeriörajojen toteutettava ja yli hallituskauden ulottuva Ikäohjelma on hyvin kannatettava toimi. On tärkeää, että siinä levitetään tutkittuun tietoon perustuvia hyviä käytäntöjä, jotka suoraan näkyvät iäkkäiden hyvinvoinnissa.
Esimerkiksi Ikäinstituutin koordinoimaa Voimaa vanhuuteen -ohjelmaa ei ole 15-vuoden aikana päästy levittämään edes kaikkiin niihin Suomen kuntiin, jotka ovat hakeneet ohjelmaan. Syy on ollut resurssien niukkuus. Vuosittain mukaan on voitu ottaa n. 10-18 uutta kuntaa edistämään toimintakyvyltään jo hiukan heikentyneiden iäkkäiden liikuntaa. Suomessa tarvitaan nyt ripeitä käytännön toimia iäkkäiden toimintakyvyn vahvistamiseksi ja se onnistuu parhaiten järjestöjen ja kuntien eri sektoreiden yhteistyönä.

Ikäinstituutti

Puolen kilometrin kävelystä vaikeuksitta suoriutuvien osuus sukupuolittain ja ikäryhmittäin (%)

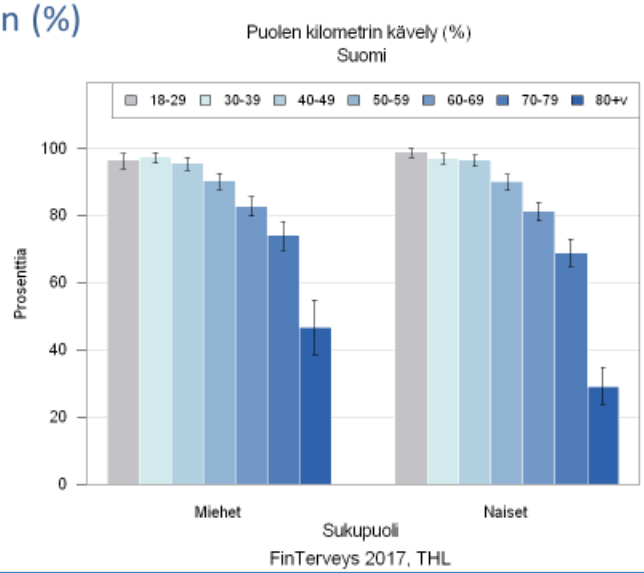

23.10.2019 Lähde: Koponen, Borodulin, Lundqvist, Sääksjärvi, Koskinen, 2018, THL Ikäinstituutti

Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus sukupuolittain ja ikäryhmittäin (%)

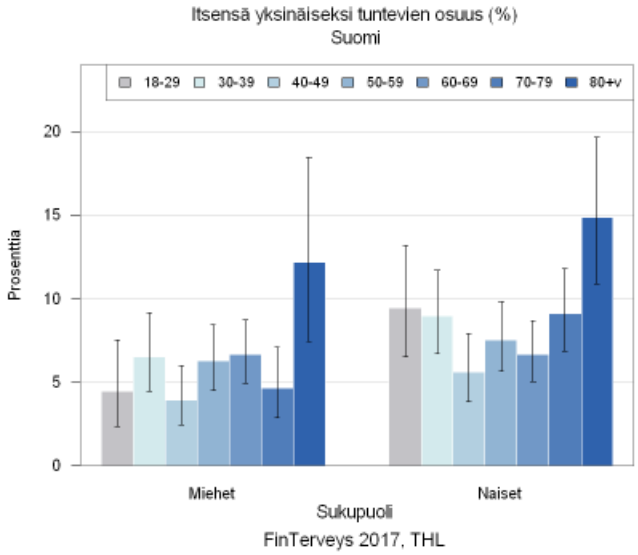

23.10.2019 Lähde: Koponen, Borodulin, Lundqvist, Sääksjärvi, Koskinen, 2018, THL Ikäinstituutti

Omaishoidon merkitys on entisestään korostunut ja todetut ongelmat iäkkäille suunnatuissa palveluissa haittaavat paitsi iäkkäitä asiakkaita myös heidän eri ikäisiä läheisiään. Sekä omaishoidon lisääminen että omaiset paikkaamassa huonosti toimivia palveluita vetää työikäisiä työmarkkinoilta. Valtaosa iäkkäiden omaishoitajista on eläkeikäisiä itsekin ja siksi

korostuu se, että heillä pitäisi itselläänkin olla riittävästi toimintakykyä ja terveyttä huolehtia iäkkäistä läheisistään.

Omaishoidonkorvaukset vaihtelevat suuresti eri kunnissa ja kaikkiaan omaishoidon korvausten taso on matala. Omaishoidon tukea on syytä yhtenäistää ja tunnustaa omaishoidon säästävän yhteiskunnalle useita miljardeja. Omaishoito kokonaisuudessaan voi tuskin paljon laajeta nykyisestä.

Olennaista on huomata omaishoidon kuormittavuus ja se, että osa omaishoitajista ovat itsekin erittäin iäkkäitä tai hoidon ja hoivan tarpeessa. Omaishoitajien kannalta päivittäistä elämää haittaa palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja kokemus avuttomuudesta järjestelmän kanssa toimiessa. Edellisellä hallituskaudella kehitettiin tähän pulmaan hyviä ratkaisuja, joita pitäisi nyt levittää.

Omaishoitajien ja -hoidettavien hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen on kehitetty monia keinoja. Järjestöjen panos on ollut tässä merkittävä ja ne ovat kyenneet rakentamaan ratkaisuja, joissa kummankin osapuolen tarpeet on otettu huomioon. Tätä toimintaa pitäisi edistää nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä järjestöjen kesken ja kuntien ja järjestöjen yhteistyönä. Sisällöllisesti on kyse niin fyysisen toimintakyvyn kuin mielen hyvinvoinnin ja sosiaalisen yhdessäolon mahdollisuuksien avaamisesta. Varsin edullisilla keinoilla voidaan päästä hyviin tuloksiin.

Iäkkäiden asiakkaiden toimintakyvyn edistämisen ja ylläpitämisen keinot ovat teemoja, jotka tulisivat olla esillä aina kun palvelutarvetta arvioidaan tai kun kotihoidon asiakkuus alkaa. Sosiaali- ja liikuntatoimen yhteistyö on tässä keskeistä. Kotihoidon kehittämisen kannalta on keskeinen kysymys se, miten suuri osuus työajasta käytetään asiakkaan luona eli kotona. Kehittämistoimissa asiakkaan luona vietetyn ajan kasvattaminen on keino lisätä palveluiden tuottavuutta. Tämän osuuden kasvattaminen vaatii tavoitteellista johtamista ja työntekijöiden sitouttamista muutokseen. Toimintakyvyn edistämisen näkökulmasta asiakkaan luona vietettävän ajan pituus on olennaista varsinkin siitä syystä, että valtaosalla kotihoidon asiakkaista on muistitoimintojen laajaa heikkenemistä esim. Alzheimerin taudin vuoksi.

Ehdotuksemme ovat

- Kaikessa omaishoidon ja kotihoidon hankkeissa läpileikkaavana tavoitteena on iäkkäiden toimintakyvyn edistäminen (fyysinen ja psyko-sosiaalinen toimintakyky).
- Omaishoidon kehittämisessä yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että omaishoitaja ja omaishoidettava voivat edistää toimintakykyään heille mielekkäällä tavalla.
- Kaikkien kuntien kotihoidossa otetaan käyttöön toimintakykyä edistävät työtavat ja niiden käyttöä tukeva johtaminen. Toimintakykyä edistävä työote ja siitä kumpuavat asiakastyön tavoitteet voivat olla vetovoimatekijöitä kotihoidon työntekijöiden saamiseksi.

Ikäinstituutti tarjoaa mielellään asiantuntemusta omaishoidon, kotihoidon ja perhepalveluiden kehittämiseen.

Ikäinstituutti